

Robert Nowacki

Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie

ZNACZENIE USŁUG W ROZWOJU REGIONALNYM

Streszczenie: Kluczową rolę we współczesnej polityce regionalnej odgrywa stymulowanie zrównoważonego rozwoju regionalnego zmierzającego do niwelowania dysproporcji pomiędzy poszczególnymi regionami. Przemiany społeczno-gospodarcze stwarzają konieczność spojrzenia na tę problematykę przez pryzmat różnych procesów zmieniających oblicze funkcjonowania systemu gospodarczego. Jednym z nich jest serwicyzacja gospodarki. Wzrost znaczenia usług w gospodarce skutkuje przyspieszeniem rozwoju gospodarczego i korzystnie wpływa na zamożność społeczeństw. W artykule autor podejmuje próbę scharakteryzowania roli usług w gospodarce poszczególnych regionów oraz w wyrównywaniu dysproporcji między regionami najlepiej i najgłębiej rozwiniętymi.

1. Wstęp

We współczesnym świecie rozwój każdej gospodarki uwarunkowany jest oddziaływaniem wielu czynników. Skala ich występowania dotyczy nie tylko całego systemu gospodarczego danego kraju, ale przede wszystkim jest zróżnicowana w tworzących go składowych charakteryzujących poszczególne jednostki terytorialne. Idea zrównoważonego rozwoju regionalnego leży u podstaw funkcjonowania polityki gospodarczej każdego państwa. Piramidalna struktura funkcjonowania podmiotów odpowiedzialnych za kreowanie strategii społeczno-gospodarczej kraju [Kaja, Piech 2005, s. 25] zarysowuje schemat relacji istniejących na szczeblach lokalnych (gmin), subregionalnych (powiaty) oraz regionalnych (województwa). Warunkiem sprawnego funkcjonowania tego systemu jest zachowanie harmonii rozwoju jednostek terytorialnych na każdym z tych szczebli, przy czym kluczową rolę odgrywa harmonizacja (zrównoważenie) rozwoju na poziomie regionów (województw) jako tych jednostek administracyjnych, które umożliwiają sterowanie rozwojem przez adekwatne narzędzia polityki regionalnej stosowane przez administrację centralną.

2. Czynniki determinujące zrównoważony rozwój regionalny

Podobnie jak inne terminy ekonomiczne rozwój regionalny doczekał się wielu definicji, akcentujących różne jego aspekty. Najprostsza, bazująca na trójstopniowym podziale administracyjnym w Polsce, odnosi go do rozwoju uwzględniającego zja-

wiska gospodarcze, społeczne i przestrzenne, a realizowanego na poziomie każdego województwa samorządowego [Filipiak i in. 2005, s. 10]. Definicja ta określa przestrzenny zasięg rozwoju regionalnego, nie wskazuje jednak precyzyjnie jego składowych i celów.

Z punktu widzenia wyznaczników rozwoju regionalnego bardziej adekwatne są te sformułowania, które akcentują jego komponenty. Przykładem tego jest definicja sformułowana przez T. Kudłacza, określająca rozwój regionalny przez pryzmat dwóch składowych jako „trwały wzrost poziomu życia mieszkańców i potencjału gospodarczego w skali określonej jednostki terytorialnej”, utożsamiając go ze zmianami jego głównych komponentów: potencjału gospodarczego, struktury gospodarczej, środowiska przyrodniczego, zagospodarowania infrastrukturalnego, ładu przestrzennego, poziomu życia mieszkańców oraz zagospodarowania przestrzennego. W podobny, lecz rozszerzony do trzech komponentów sposób definiuje rozwój regionalny A. Klasik – według jego koncepcji jest to „trwały wzrost trzech elementów: potencjału gospodarczego regionów, ich siły konkurencyjnej oraz poziomu i jakości życia mieszkańców, przyczyniający się do rozwoju całej wspólnoty narodowej”. W myśl tej koncepcji o rozwoju regionalnym decydują: wzrost gospodarczy i zatrudnienie, wzrost dobrobytu i jakości życia, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionów, procesy innowacyjne i różnicowanie struktury gospodarczej regionów, ekorozwój i polepszenie życia w regionach, rozwój usług społecznych i kapitału ludzkiego oraz wzbogacenie tożsamości i procesy integracji regionalnej [Brol 2006, s. 13-14].

3. Dysproporcje rozwoju województw w Polsce

Mówiąc o rozwoju regionalnym i jego składowych, trzeba spojrzeć na niego przez pryzmat całej gospodarki narodowej, traktując ją jako punkt odniesienia umożliwiający dokonywanie porównań międzyregionalnych. Oczywiście rzeczą jest, iż w każdym kraju, nawet najlepiej rozwiniętym, istnieją dysproporcje społeczno-gospodarcze pomiędzy regionami. Wynika to z wielu uwarunkowań, począwszy od warunków naturalnych, przez rozwój cywilizacyjny, aż po powiązania gospodarcze o charakterze międzynarodowym.

Dla zobrazowania istniejących dysproporcji w rozwoju polskich województw można posłużyć się trzema kategoriami: pierwszą jest produkt krajowy brutto (PKB), drugą – nominalne dochody brutto pozostające do dyspozycji gospodarstw domowych, trzecią – atrakcyjność inwestycyjna.

W przypadku analizy poziomu produktu krajowego brutto można zauważyć wysokie różnicowanie jego wartości według województw (tab. 1). W 2006 r. dwa najlepsze pod tym względem województwa – mazowieckie i śląskie – wytwarzały łącznie wartość 367 171 mln zł, co stanowiło trzecią część całego polskiego produktu krajowego brutto (odpowiednio 21,6 oraz 13,0%). Na przeciwnym biegunie znajdowało się pięć województw (warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, lubuskie, pod-

laskie i opolskie – udział każdego z nich w tworzeniu PKB był niższy niż 3% (czyli prawie ośmiokrotnie mniejszy niż w przypadku przodującego województwa mazowieckiego), a udział łączny tych województw wynosił jedynie 12,3% (czyli mniej niż samego województwa śląskiego).

Z racji specyfiki województw (wielkości, zaludnienia, struktury gospodarczej itp.) powyższe zestawienie nie jest jednak do końca miarodajne. Dużo bardziej interesujące jest pokazanie wartości PKB w województwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W tym ujęciu dysproporcje pomiędzy poszczególnymi województwami były mniejsze. W dalszym ciągu zdecydowanie przodowało Mazowsze (44 381 zł na osobę, co stanowiło prawie 160% średniej krajowej), a na drugim miejscu znajdował się Dolny Śląsk (29 739 zł), nieznacznie wyprzedzając Śląsk (29 479 zł) i Wielkopolskę (29 279 zł). Te cztery najlepsze województwa uzyskały wyniki przewyższające średnią dla Polski (27 799 zł). PKB na mieszkańca w tych województwach stanowił od 105 do 107% średniej krajowej. W przypadku pozostałych województw większość osiągała PKB *per capita* w wysokości 70-90% średniej ogólnopolskiej, a jedynie w dwóch – podkarpackim i lubelskim – wskaźnik ten spadał poniżej 70% średniej krajowej.

Tabela 1. Produkt krajowy brutto w cenach bieżących według województw w Polsce w 2006 r.

Wyszczególnienie	W mln zł	W odsetkach	Na 1 mieszkańca	
			w zł	Polska = 100
Polska	1 060 031	100,0	27 799	100,0
Dolnośląskie	85 774	8,1	29 739	107,0
Kujawsko-pomorskie	50 217	4,7	24 301	87,4
Lubelskie	40 849	3,9	18 779	67,6
Lubuskie	24 942	2,4	24 733	89,0
Łódzkie	65 628	6,2	25 521	91,8
Małopolskie	78 789	7,4	24 111	86,7
Mazowieckie	229 212	21,6	44 381	159,7
Opolskie	23 338	2,2	22 347	80,4
Podkarpackie	39 894	3,8	19 024	68,4
Podlaskie	24 427	2,3	20 396	73,4
Pomorskie	60 250	5,7	27 373	98,5
Śląskie	137 959	13,0	29 497	106,1
Świętokrzyskie	27 084	2,6	21 130	76,0
Warmińsko-mazurskie	29 977	2,8	21 005	75,6
Wielkopolskie	98 806	9,3	29 279	105,3
Zachodniopomorskie	42 887	4,0	25 324	91,1

Źródło: [Rocznik Statystyczny... 2008, s. 84].

Drugim ważnym miernikiem rozwoju województw są nominalne dochody brutto pozostające do dyspozycji gospodarstw domowych (tab. 2). Również w tym ujęciu zdecydowanie przodowało województwo mazowieckie – zamieszkujące Ma-

zowsze gospodarstwa domowe skupiały w swych rękach ponad 17% wszystkich dochodów ludności. Ponownie na drugim miejscu znajdowało się województwo śląskie (ponad 13%), a na końcu pięć województw o najniższym udziale w tworzeniu PKB (opolskie, lubuskie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, z udziałami w dochodach na poziomie maksimum 3,2%). Uwzględnienie liczby mieszkańców województw (a więc pokazanie tego wskaźnika w ujęciu *per capita*) wskazało przede wszystkim na zmniejszanie międzywojewódzkich dysproporcji. Różnica pomiędzy najlepszym Mazowszem a znajdującymi się na dwóch ostatnich miejscach Lubelszczyzną i Podkarpaciem uległa zmniejszeniu w porównaniu z analizą wartości PKB *per capita* – pierwsze osiągnęło 127,5% średniej ogólnopolskiej (ponad 23 tys. zł na osobę), dwa ostatnie odpowiednio 80,6 oraz 76,9% (14,6 tys. oraz 13,9 tys. zł na osobę). Do grona województw o wskaźniku lepszym od średniej dołączyły w tym ujęciu również łódzkie i zachodniopomorskie, notując podobnie jak wielkopolskie i dolnośląskie dochody rzędu 18-19 tys. zł na jedną osobę w gospodarstwie domowym.

Tabela 2. Nominalne dochody brutto gospodarstw domowych w Polsce według województw w 2006 r.

Wyszczególnienie	W mln zł	W odsetkach	Na 1 mieszkańca	
			w zł	Polska = 100
Polska	690 549	100,0	18 109	100,0
Dolnośląskie	53 528	7,8	18 559	102,5
Kujawsko-pomorskie	35 093	5,1	16 982	93,8
Lubelskie	31 768	4,6	14 605	80,6
Lubuskie	16 796	2,4	16 656	92,0
Łódzkie	47 520	6,9	18 479	102,0
Małopolskie	53 111	7,7	16 253	89,7
Mazowieckie	119 217	17,3	23 083	127,5
Opolskie	15 904	2,3	15 229	84,1
Podkarpackie	29 199	4,2	13 924	76,9
Podlaskie	18 506	2,7	15 452	85,3
Pomorskie	38 140	5,5	17 328	95,7
Śląskie	94 682	13,7	20 244	111,8
Świętokrzyskie	20 334	2,9	15 863	87,6
Warmińsko-mazurskie	22 009	3,2	15 422	85,2
Wielkopolskie	63 870	9,2	18 926	104,5
Zachodniopomorskie	30 876	4,5	18 231	107,0

Źródło: [Rocznik Statystyczny... 2008, s. 85].

Wreszcie trzecim interesującym miernikiem porównującym województwa jest ranking atrakcyjności inwestycyjnej województw opracowywany przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Obliczany syntetyczny wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej jest wypadkową oceny siedmiu składowych: dostępności transportowej, zasobów i kosztów pracy, rynku zbytu, infrastruktury gospodarczej, infrastruktury

społecznej, poziomu rozwoju gospodarczego, stanu środowiska, poziomu bezpieczeństwa powszechnego oraz aktywności województw wobec inwestorów [Kalinowski 2008]. Ranking ten, choć znacznie bardziej złożony niż omówione wcześniej zestawienia oparte na czystych danych statystycznych, pokazuje podobne tendencje.

Tabela 3. Atrakcyjność inwestycyjna województw w Polsce w 2008 r.

Wyszczególnienie	Dostępność transportowa	Zasoby i koszty pracy	Rynek zbytu	Infrastruktura gospodarcza	Infrastruktura społeczna	Bezpieczeństwo powszechne	Aktywność wobec inwestorów	Wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej
Dolnośląskie	+0,49	-0,03	+0,44	+0,91	+0,79	-0,95	+1,29	+0,50
Kujawsko-pomorskie	+0,04	+0,02	-0,19	-0,51	-0,19	-0,02	-0,69	-0,21
Lubelskie	-0,72	-0,31	-0,97	-0,41	-0,93	+0,83	-1,00	-0,61
Lubuskie	+0,53	+0,12	+0,15	+0,32	+0,70	-0,35	+0,18	+0,01
Łódzkie	+0,24	+0,21	-0,04	-0,35	-0,19	-0,39	+0,33	+0,10
Małopolskie	+0,26	+0,47	+0,50	+0,16	+1,81	-0,15	-0,44	+0,25
Mazowieckie	+0,39	-0,26	+1,73	+0,72	+0,33	-0,48	+1,20	+0,58
Opolskie	+0,30	-0,31	-0,13	-0,01	-0,59	+0,25	-0,11	-0,08
Podkarpackie	-0,68	-0,01	-1,04	-0,08	-0,56	+1,61	-0,45	-0,34
Podlaskie	-1,11	-0,45	-0,36	-0,54	-0,63	+0,46	-1,08	-0,67
Pomorskie	-0,21	-0,17	+1,05	+0,07	+0,22	-0,64	+0,42	+0,14
Śląskie	+0,46	+1,45	+1,31	+1,41	+2,18	-1,04	+0,02	+0,85
Świętokrzyskie	-0,34	-0,11	-1,26	-0,54	-0,53	+0,52	-1,06	-0,55
Warmińsko-mazurskie	-0,59	-0,35	-0,78	-0,38	-0,45	+0,40	-0,17	-0,40
Wielkopolskie	+0,51	+0,12	+0,02	+0,24	-0,51	+0,45	+1,30	+0,41
Zachodniopomorskie	+0,45	-0,14	-0,12	-0,36	-0,05	-0,50	+0,24	+0,02

Źródło: [Kalinowski 2008, s. 51].

Wszystkie województwa podzielić można na trzy grupy: o wysokiej, przeciętnej i niskiej atrakcyjności inwestycyjnej (tab. 3). Do pierwszej grupy zaliczyć należy pięć województw: śląskie, mazowieckie, dolnośląskie, wielkopolskie i małopolskie. W ich przypadku wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej osiąga wartości od +0,25 do +0,85, przy czym zdecydowanie najlepiej oceniane jest województwo śląskie. Drugą grupę tworzą województwa, których wskaźnik oscyluje wokół zera (w przedziale od -0,08 do +0,14). Są to: pomorskie, łódzkie, zachodniopomorskie, lubuskie i opolskie. Najmniejszą atrakcyjnością dla inwestorów charakteryzuje się sześć województw, dla których wskaźnik osiąga wartości poniżej -0,20. Grupę tę tworzą województwa: kujawsko-pomorskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, lubelskie, podlaskie.

4. Rola usług w rozwoju regionalnym

Wskazane dysproporcje w rozwoju regionalnym skłaniają do zastanowienia się nad czynnikami, które mogą doprowadzić do ich minimalizacji. W tym kontekście obserwuje się wzrost zainteresowania rozwojem usług – dzieje się tak zarówno w Unii Europejskiej, jak i w innych krajach świata. Dylematy rozwoju usług i ich wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą kraju i regionów nie są obce również polskiej gospodarce. Sytuacja w sektorze usług w coraz większym stopniu determinuje jej rozwój ekonomiczny, społeczny i kulturalny. Wpływają one na podniesienie konkurencyjności gospodarki, przyspieszają wzrost gospodarczy i zapewniają społeczeństwu wysoki standard życia. Stanowią najbardziej znaczący sektor ekonomiczny we współczesnej gospodarce, a ich ranga wciąż wzrasta. Jako rosnący składnik produktu krajowego brutto przyczyniają się do rozwoju gospodarczego w sposób bezpośredni. Pośrednio natomiast oddziałują na niego, wpływając na wzrost produktywności innych sektorów [Kuczevska 2008, s. 7]. Tym samym stają się czynnikiem wpływającym na zdolność województw do minimalizacji dysproporcji w ich rozwoju.

Tabela 4. Udział sektora usług w tworzeniu wartości dodanej brutto w Polsce według województw w 2006 r.

Wyszczególnienie	Wartość dodana brutto w mln zł	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
		w %		
Polska	93 1179	4,3	30,2	65,6
Dolnośląskie	75 348	2,2	37,9	59,9
Kujawsko-pomorskie	44 113	6,2	30,4	63,5
Lubelskie	35 884	7,0	24,8	68,2
Lubuskie	21 910	3,9	34,1	62,1
Łódzkie	57 651	6,1	31,5	62,4
Małopolskie	69 212	2,8	30,8	66,4
Mazowieckie	201 350	3,8	21,4	74,8
Opolskie	20 501	5,3	33,8	60,9
Podkarpackie	35 044	3,1	33,0	64,0
Podlaskie	21 457	11,6	23,4	65,0
Pomorskie	52 927	2,6	30,3	67,1
Śląskie	121 189	1,0	39,0	59,9
Świętokrzyskie	23 792	6,2	30,7	63,1
Warmińsko-mazurskie	26 333	8,2	27,6	64,1
Wielkopolskie	86 795	7,1	34,0	59,0
Zachodniopomorskie	37 674	4,5	24,5	71,0

Źródło: [Regiony Polski 2009... 2009, s. 18].

Oceniając wpływ usług na zróżnicowanie poziomów rozwoju poszczególnych województw, warto przeanalizować kilka kwestii, a mianowicie udział sektora usług w: wartości dodanej brutto, liczbie zarejestrowanych podmiotów, liczbie pracujących, nakładach inwestycyjnych oraz wartości środków trwałych.

W 2006 r. udział sektora usług w tworzeniu wartości dodanej w większości województw – poza trzema – przekraczał 60% (tab. 4). Najwyższą wartość uzyskał w województwie mazowieckim – prawie 75%. Rozpiętość tego wskaźnika między województwami sięgała prawie 16%. Co bardzo interesujące – najniższe wartości zanotowane zostały w przypadku trzech województw uznawanych obok mazowieckiego za najlepiej rozwinięte – dolnośląskiego, śląskiego i wielkopolskiego, które charakteryzują się wysokim uprzemysłowieniem. Relatywnie wysokie udziały usług w tworzeniu wartości dodanej zaobserwowano natomiast w województwach rolniczych (lubelskie, podlaskie) oraz turystycznych (małopolskie, pomorskie, zachodniopomorskie).

Tabela 5. Udział sektora usług w liczbie zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Polsce według województw w 2008 r.

Wyszczególnienie	Liczba zarejestrowanych podmiotów	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
Polska	3 603 630	2,5	28,4	69,1
Dolnośląskie	303 562	2,1	26,2	71,7
Kujawsko-pomorskie	185 552	2,7	28,2	69,1
Lubelskie	145 195	2,8	26,5	70,7
Lubuskie	97 427	3,8	25,7	70,5
Łódzkie	230 130	2,3	30,2	67,5
Małopolskie	292 807	2,2	31,1	66,7
Mazowieckie	623 492	2,1	27,7	70,2
Opolskie	92 658	4,0	27,1	68,9
Podkarpackie	137 936	2,4	28,5	69,1
Podlaskie	86 767	4,3	28,5	67,2
Pomorskie	232 102	2,3	31,0	66,7
Śląskie	411 480	1,3	27,9	70,7
Świętokrzyskie	102 814	1,6	28,8	69,6
Warmińsko-mazurskie	111 313	4,5	26,5	69,0
Wielkopolskie	346 842	3,9	29,7	66,4
Zachodniopomorskie	203 553	2,8	27,1	70,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wysoki udział w tworzeniu wartości dodanej wynika w dużej mierze z liczby przedsiębiorstw usługowych w Polsce (tab. 5). W całej gospodarce ich udział sięga

69,1%, a w poszczególnych województwach waha się od 66,4% (Wielkopolska) do 71,7% (Dolny Śląsk). Różnice pomiędzy województwami są więc znacznie mniejsze niż w przypadku poprzedniego zestawienia. Zwraca przy tym uwagę fakt, iż najwięcej przedsiębiorstw usługowych jest w województwie, w którym ich udział w tworzeniu wartości dodanej jest jednym z najniższych – ich liczba nie przekłada się więc bezpośrednio na efekty działania.

Tabela 6. Udział sektora usług w liczbie pracujących w Polsce według województw w 2007 r.

Wyszczególnienie	Pracujący w tys.	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
		w %		
Polska	13 457,0	16,0	29,0	55,0
Dolnośląskie	970,8	7,8	33,1	59,1
Kujawsko-pomorskie	697,5	17,0	30,4	52,6
Lubelskie	758,0	36,8	18,6	44,6
Lubuskie	315,8	8,9	32,9	58,2
Łódzkie	959,7	20,1	30,0	49,9
Małopolskie	1093,1	16,8	27,2	56,0
Mazowieckie	2218,5	14,5	22,1	63,4
Opolskie	312,8	16,1	31,3	52,6
Podkarpackie	677,6	23,5	29,2	47,3
Podlaskie	410,8	34,0	20,3	45,7
Pomorskie	721,8	8,7	31,5	59,8
Śląskie	1603,1	4,4	38,1	57,5
Świętokrzyskie	457,1	31,5	24,3	44,2
Warmińsko-mazurskie	422,2	16,0	30,7	53,3
Wielkopolskie	1318,6	15,9	33,3	50,8
Zachodniopomorskie	519,6	8,8	28,7	62,5

Źródło: [Rocznik Statystyczny... 2008, s. 43].

Znacznie większe dysproporcje zaobserwować można w zakresie roli usług w tworzeniu miejsc pracy. W 2007 r. w usługach zatrudnionych było w Polsce 55% wszystkich pracujących (tab. 6). Różnica udziałów pomiędzy województwami sięgała przy tym 20%. Największy wskaźnik odnotowano dla Mazowsza – 63,4%, najniższy dla ziemi świętokrzyskiej – 44,2%. W przypadku tego ujęcia uwidoczniła się słabość kilku województw tradycyjnie uważanych za drugoplanowe: lubelskiego, podlaskiego, podkarpackiego, wspomnianego już świętokrzyskiego oraz łódzkiego. W usługach znajdowała w nich zatrudnienie mniej niż połowa pracujących, znacznie rósł natomiast udział w zatrudnieniu sektora skupiającego rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo – do ponad 20% (w przypadku ziemi łódzkiej i Podkarpacia) oraz ponad 30% (ziemia świętokrzyska, Podlasie i Lubelszczyzna). Poza przodującym

województwem mazowieckim wysoki udział usług w liczbie pracujących notowany był również w zachodniopomorskim (62,5%), a także pomorskim, dolnośląskim, lubuskim, śląskim i małopolskim (we wszystkich powyżej średniej ogólnopolskiej).

Rozwój usług mierzony liczbą działających przedsiębiorstw czy też liczbą zatrudnionych wymaga wsparcia kapitałowego. Współczesne rynki stawiają przed przedsiębiorstwami usługowymi wymóg ciągłego doskonalenia, stosowania najnowszych technologii czy też rozwiązań innowacyjnych. Wiele dziedzin usługowych określanych jest jako nośniki gospodarki opartej na wiedzy. Konsekwencją tego jest relatywnie wysoka kapitałochłonność usług. Stąd analizując zróżnicowanie znaczenia usług w poszczególnych województwach, należy zwrócić uwagę na wielkość i strukturę nakładów inwestycyjnych (tab. 7).

Tabela 7. Udział sektora usług w nakładach inwestycyjnych w Polsce według województw w 2007 r.

Wyszczególnienie	Nakłady inwestycyjne w mln zł	w %		
		Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
Polska	191 713,6	2,2	43,8	54,0
Dolnośląskie	17 396,9	1,4	52,9	45,7
Kujawsko-pomorskie	8 106,7	2,9	48,9	48,2
Lubelskie	6 071,2	4,8	38,5	56,7
Lubuskie	4 567,2	3,2	54,5	42,3
Łódzkie	13 836,3	2,1	47,9	50,0
Małopolskie	15184,3	1,0	44,4	54,6
Mazowieckie	41 545,4	1,3	25,4	73,3
Opolskie	3 722,7	4,2	51,6	44,2
Podkarpackie	7 028,7	2,2	45,6	52,2
Podlaskie	4 266,5	6,5	40,5	53,0
Pomorskie	12 415,5	1,7	42,6	55,7
Śląskie	24 639,3	0,6	57,5	41,9
Świętokrzyskie	4 110,2	3,2	50,9	45,9
Warmińsko-mazurskie	5 377,2	5,1	51,5	43,4
Wielkopolskie	16 504,5	3,8	46,1	50,1
Zachodniopomorskie	6 941,0	4,1	46,9	49,0

Źródło: [Rocznik Statystyczny... 2008, s. 48-49].

W skali całej gospodarki w 2007 r. usługi absorbowaly 54% wszystkich nakładów inwestycyjnych. W układzie regionalnym uwidoczniło się jednak bardzo duże zróżnicowanie, sprowadzające się do zdecydowanej dominacji województwa mazowieckiego – prawie $\frac{3}{4}$ wszystkich nakładów inwestycyjnych zlokalizowanych w nim podmiotów gospodarczych związanych było z działalnością usługową. Udział

usług w nakładach inwestycyjnych nieznacznie przekraczający średnią ogólnopolską charakteryzował jeszcze trzy województwa: małopolskie, pomorskie i – co interesujące – lubelskie. Wydaje się, że w dwóch pierwszych uwidocznił się nacisk na doskonalenie świadczonych usług, w trzecim następował rozwój wyraźnie niedoinwestowanego sektora. Najniższe inwestycje w usługi notowano w województwach śląskim, lubuskim, warmińsko-mazurskim, opolskim, dolnośląskim i świętokrzyskim – w ich przypadku ponad połowę środków finansowych kierowano do przemysłu i budownictwa.

Tabela 8. Udział sektora usług w wartości brutto środków trwałych w cenach bieżących w Polsce według województw w 2007 r.

Wyszczególnienie	Wartość brutto środków trwałych w mln zł	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
Polska	2 061 215,1	6,0	33,0	61,0
Dolnośląskie	162 416,1	4,5	41,0	54,5
Kujawsko-pomorskie	86 709,0	9,1	32,6	58,3
Lubelskie	92 867,1	11,6	24,7	63,7
Lubuskie	52 512,6	5,7	35,8	58,5
Łódzkie	123 466,4	7,5	38,0	54,5
Małopolskie	148 583,0	4,2	31,4	64,4
Mazowieckie	4 400 015,3	3,7	24,5	71,8
Opolskie	58 052,4	7,4	39,9	52,7
Podkarpackie	89 866,1	6,8	34,2	59,0
Podlaskie	55 697,9	13,7	22,1	64,2
Pomorskie	112 842,2	5,0	29,0	66,0
Śląskie	248 425,3	2,1	47,4	50,5
Świętokrzyskie	55 289,2	8,7	35,5	55,8
Warmińsko-mazurskie	61 963,1	11,5	24,0	64,5
Wielkopolskie	184 208,0	8,6	36,2	55,2
Zachodniopomorskie	88 301,4	7,3	28,5	64,2

Źródło: [Rocznik Statystyczny... 2008, s. 49].

Zróźnicowanie udziału usług w wielkości nakładów inwestycyjnych przyczynia się do zwiększania różnic w strukturze wartości środków trwałych w poszczególnych sektorach gospodarki. Wysokie nakłady na działalność usługową w województwie mazowieckim w ostatnich latach spowodowały wzrost wartości majątku trwałego w tym sektorze – w 2007 r. udział usług w jego strukturze wynosił na Mazowszu ponad 70%, przy średniej ogólnopolskiej 61% (tab. 8). Wskaźniki powyżej przeciętnej charakteryzowały również województwa pomorskie, małopolskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie oraz lubelskie. Wskaźniki zdecydowanie poniżej

przeciętnej odnotowały województwa: dolnośląskie, łódzkie, opolskie i śląskie, a więc regiony wysoko uprzemysłowione (udział usług w wartości środków trwałych poniżej 55%).

5. Podsumowanie

Dążenie do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju w całej gospodarce wymaga obecnie prowadzenia takiej polityki, która uwzględni znaczenie usług. Już dziś usługi odgrywają główną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym. Przedstawione dane dotyczące roli usług w rozwoju gospodarczym poszczególnych województw pokazują, jak duże są różnice ich wykorzystania w regionach. Doskonałym przykładem jest województwo mazowieckie – najlepiej rozwinięte, choć nie zawsze najbardziej atrakcyjne dla inwestorów (co wynika m.in. z faktu silnej konkurencji i wysokich kosztów pracy), buduje swą pozycję przede wszystkim na sektorze usługowym. Dotyczy to szczególnie usług nowoczesnych, kierowanych do lepiej sytuowanych grup społecznych, ale też usług związanych z obsługą działalności gospodarczej (tzw. biznesowych).

Zwraca również uwagę wzrost zainteresowania rozwojem usług w województwach tradycyjnie uznawanych za słabiej rozwinięte. Usługi są dla nich szansą na zwiększenie znaczenia w gospodarce, perspektywą zatrudnienia dla relatywnie dużej liczby mieszkańców, wykorzystania zasobów i walorów, których nie mają regiony wysoko uprzemysłowione (np. usługi turystyczne).

Pamiętać należy również, iż usługi stanowią wsparcie dla pozostałych sektorów gospodarki. Gospodarka oparta na usługach oznacza nie tylko koncentrację na działaniach związanych z zaspokajaniem potrzeb finalnych nabywców, ale również – a nawet przede wszystkim – tworzenie zaplecza umożliwiającego rozwój i doskonalenie produkcji przemysłowej, budowlanej czy rolniczej.

Istotne znaczenie ma przy tym również struktura samej działalności usługowej. Wspomniane już usługi biznesowe odgrywają dziś coraz większą rolę w gospodarce. Charakterystyczne dla nich jest to, że rozwijają się najszybciej i najintensywniej tam, gdzie istnieje na nie największe zapotrzebowanie – a więc w dobrze rozwiniętych, wysoko uprzemysłowionych województwach (a raczej ich aglomeracjach), które stanowią siłę napędową całej gospodarki narodowej. Właśnie ten nierównomierny z terytorialnego punktu widzenia rozwój usług biznesowych jest jednym z przykładów dysproporcji, które należałoby przezwyciężyć w celu wyrównania szans rozwojowych województw.

Literatura

- Brol R., *Rozwój regionalny jako kategoria ekonomiczna*, [w:] *Metody oceny rozwoju regionalnego*, red. D. Strahl, AE, Wrocław 2006.
- Filipiak B., Kogut M., Szewczuk A., Ziolo M., *Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, procedury*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2005.
- Kaja J., Piech K., *Rozwój oraz polityka regionalna i lokalna w Polsce*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2005.
- Kalinowski T. (red.), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2008.
- Kuczevska L., *Miejsce i rola sektora usług w gospodarce*, [w:] *Usługi w Polsce 2002-2007*, red. B. Słomińska, IBRKK, Warszawa 2008.
- Regiony Polski 2009*, GUS, Warszawa 2009.
- Rocznik Statystyczny Województw 2008, GUS, Warszawa 2008.

IMPORTANCE OF SERVICES IN REGIONAL DEVELOPMENT

Summary: Of key role in the contemporary regional policy is stimulating the sustainable regional development aimed at levelling disparities between individual regions. Socio-economic transformations create the need to look at these subject matters through the prism of various processes changing the picture of functioning of the economic system. One of them is the servicisation of economy. The growth in services importance in the economy results in the acceleration of the economic development and it has a beneficial impact on the wealth of societies. In this paper the author undertakes an attempt to describe the role of services in the economies of individual regions and the opportunities to exploit them in levelling disparities between the most and the least developed regions.